

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
-------------	----

1. BÖLÜM: GİRİŞ, KAYNAKLAR VE KAPSAM

Roma Tarih Yazımı ve Destanlarında Roma İnancı.....	16
Tanrıların Uyarlanması ve Kültürel Değişim	17
Ritüelin Destanlarda Temsili	19
Vergilius'un Aeneis'indeki Dinî Düzen.....	21
Livius: Bir Sistemi Yaratmak ve Korumak.....	24
Tacitus: Sistemin Yozlaşması.....	25

2. BÖLÜM: ROMA DİNİNİN ÖNCÜLLERİ

Numa'nın Kurumsal Katkıları.....	28
Kuruluştan Önceki Yabancı Bağlantılar	28
Kralların Dinî Geleneğe Katkıları	30
Erken Dönem Kaynaklarının Yorumlanması Sorunu.....	31
Erken Dönem Kanıtları ve Yöntem Sorunu	33
Roma Dininin Karakteri Üzerine Tartışmalar	38
Erken Roma Dininde Büyü.....	41
Doğa Nesnelere Tapınma	44
Ağaçlara Tapınma	46
Hayvanlara Tapınma	47
Animizm (Ruhçuluk).....	48

3. BÖLÜM: NUMA DİNİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Teoloji (Tanrı Anlayışı).....	51
Görünmez Tanrılar	53
Tanrılar ve İnsanların İlişkisi	56
Törensel Uygulama (Ritüel).....	60
Dinî Temsilcilik ve Kutsal Yetki.....	65
Rahiplerin İşlevi	67
Flamenler (Flamines):.....	69

Pontifexler (Pontifices):	72
Augurlar ve Kehanet Rahipleri (Augures et Haruspices)....	77

4.BÖLÜM: ERKEN ROMA TARİHİ–TARIM TOPLULUĞU

Dinin Topografik İzleri	86
Aileden Topluluğa	87

5.BÖLÜM: AİLE TAPINMASI

Tanrılar	89
Ianus	90
Vesta	92
Penates	96
Lar Familiaris	97
Genius	98
Din ve Aile Yaşamı.....	100
Günlük İbadet.....	101
Yaşam Döngüsünde Din.....	102
Doğum ve Koruyucu Ruhlar.....	103
Evlilik.....	105

6. BÖLÜM: TARIMSAL TAPINMA

Şenliklerin Kategorileri.....	110
İlkbahar Şenlikleri.....	111
Hasat Şenlikleri	117
Kış Şenlikleri	119

7. BÖLÜM: DEVLET TAPINMASI

Aile ve Tarımsal Tapınmanın Gelişimi.....	124
Dinin Örgütlenmesi.....	136

8. BÖLÜM: KEHANETLER VE İŞARETLER

İşaretlerin Kullanımı.....	141
Devlet Örgütlenmesi ve Rahipler.....	143
Roma Kehanetinin Sınırları ve Özgünlüğü.....	145

9. BÖLÜM: DİN VE AHLAK

Pietas ve Roma Ahlaki Düzeni.....	149
Erdemler, Gözetim ve Kamusal Sorumluluk.....	150

10. BÖLÜM: CUMHURİYET DÖNEMİNİN ORTASI VE SONLARINDA KENT DİNİ

Cumhuriyet Döneminde Dinî Otorite.....	154
Genişlemenin Etkileri.....	155
Tanrı Panteonunda ve Ritüeldeki Değişimler.....	155
Magna Mater Örneği.....	158
Bacchus Olayı ve Romalılık Kaygısı.....	159
Ritüel Tarzında Romalılık.....	161
Geç Cumhuriyet'te Rekabet.....	162
Pompeius Magnus ve Julius Caesar'ın Dinî Programları...	164
Venus'ün Politikleşmesi.....	164
Augustus Yüzyılında Din.....	167
Augustus Dönemi'nde Din, Mimari ve İkonografi.....	170
Roma'nın Yeniden İnşası ve Dinin Görselleşmesi.....	170
Tapınak Programı ve Politik Anlam.....	170
Dini Sentez ve İmparatorluk Estetiği.....	172
Augustus ve Apollon.....	173
Augustus'un Tanrısallaşması.....	174
Rahipliklerin Restorasyonu.....	174
Seküler Oyunlar (Ludi Saeculares) - MÖ 17.....	175
Pontifex Maximus Makamının Ele Geçirilmesi (MÖ 12).....	176
Elit Nüfus İçin Artan Katılım: Lares Compitales Reformu (MÖ 12-7).....	177
Vicomagistri'lerin Dinî ve İdarî Rolü.....	178
Augustales ve İmparatorluk Kültü.....	180
İmparatorluk Kültü: Tanrısal Otoritenin Kurumsallaşması.....	183

Köken: Cumhuriyet Sonu ve Tanrısallaştırma	
İdeolojisinin Ortaya Çıkışı.....	183
Kurumsallaşma: Rahiplikler, Altarlar ve İmparatorluk	
Törenleri.....	184
Eyaletlerde İmparatorluk Kültü: Ortak Bir Dilin Doğuşu ...	184
Consecratio: Tanrısallık Meşruiyet Döngüsü.....	185
İşlev: Din, Siyaset ve Toplumsal Katılımın Birleşimi	185
Eyalet Sadakati: Roma ve İmparatora Tapınma	186

11. BÖLÜM: MS 2. YÜZYILDA

ORTAK BİR DİN DİLİ

Batı'da Entegrasyon ve “Romanizasyon”	192
Şehirlerin Tanrıları ve Roma Tanrıları: Ortak Bir Kader .	194
İmparatorun Sağlığı ve Dünya Düzeni.....	195

12. BÖLÜM:

ROMA DİNİ VE İNANCININ

ÖLÜ KÜLTÜ İLE ANLATIMI

Yunan Etkisi ve Kozmopolit Yapı	198
Roma Dini ve Ölüm Kültü: Ritüellerin Dini.....	199
Cenaze Ritüelleri ve Andematunnum'un Vasiyeti.....	199
Roma Dünyasında Ölümün Kirliliği (Miasma)	202
Gömme İşleminden Önceki Ritüeller	
(Funus Translativum)	206
Haterii Aile Mezarı Kabartmaları	209
Cenaze Alayı (Pompa Funebris)	211
Amiternum Mermer Kabartması	213
Cenazenin Defnedilmesi	216
Gömme Yöntemleri: İnhumasyon ve Kremasyon	218
İnhumasyon (Gömme).....	219
Kremasyon (Yakma)	221
Os Resectum Uygulaması.....	223
Yakma Sonrası ve Anıt Mezarlar.....	223

Columbariumlar: Toplu Kremasyon Mezarları.....	224
Anıtsal Mezarlar ve Mimari Temsiller.....	224
Ölü Gömme İşleminde Sosyal Statü.....	226
Gömme İşleminden Sonraki Ritüeller	229
Arınma ve Yas Dönemi	230
Ölü Yemekleri ve Anma.....	231
Roma Ölü Kültünde Yas	233
Roma Ölü Kültünde Kurban.....	235
Roma Ölü Kültünde Libasyon.....	244
Ritüel Gereçleri ve Görevliler.....	245

13. BÖLÜM:

DİNİN VE İNANCIN DÖNÜŞÜMÜ

Decius'tan Constantinus'a Din Politikası.....	247
İmparatorluk Müdahalesi.....	247
Paganizmin Yeniden Şekillendirilmesi.....	247
Hristiyanlığın Yeniden Şekillendirilmesi.....	249
MS 4. Yüzyılda Dinî Ortaklık (Koine) ve Dinî Muhalefet	251
Theodosius'tan Iustinianus'a (395-565): Roma'dan Bizans'a	253
SONUÇ.....	257
ROMA DİNİ SÖZLÜĞÜ.....	269
SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA.....	313
DİZİN.....	321

ÖNSÖZ

Roma'yı anlamak, yalnızca bir antik uygarlığın tarihini okumak değildir. Roma'yı anlamak, devletin nasıl doğduğunu, otoritenin nasıl kalıcılaştığını, kutsalın siyasal olanı nasıl kurduğunu ve toplumsal düzenin hangi metafizik ilkeler üzerine inşa edildiğini anlamaktır. Bu kitabı yazarken temel sorum şuydu:

Roma, tanrılarla ilişkisini hangi mekanizmalar üzerinden kurumsallaştırdı ve bu kurumsallaşma nasıl bir imparatorluğu mümkün kıldı?

Bugün, devlet yönetimi, kültürel diplomasi ve modern toplumların kolektif bilinç yapıları üzerine çalışan her araştırmacı için Roma'nın "pax deorum" doktrini; yani Tanrılarla Barış, yalnızca tarihsel bir olgu değil, aynı zamanda bir siyasal teori örneğidir. Roma'nın ritüelleri, takvimi, hukukî düzenlemeleri, rahiplik kurumları ve ilahî iletişim biçimleri toplandığında ortaya çıkan şey, bir dini anlatıdan öteye geçer:

Bu kurumsal inanç sistemi, devleti kutsal güvenliğe dayandıran sofistike bir yönetim modelidir.

Roma'nın büyüklüğü çoğu kez askeri güce, hukuk sistemine veya ekonomik dinamizme atfedilir. Oysa bu unsurların her biri, Roma'nın tanrılarla kurduğu sözleşmeye bağlanmıştı. Bir imparatorun kararı, bir senatonun otoritesi, bir askerî harekâtın meşruiyeti, hatta bir vatandaşın günlük davranışları bile tanrısal düzenle ilişkilendirilmişti. Roma devleti, yalnızca toprak yönetmedi; ritüel düzeni yöneterek toplumsal sürekliliği mümkün kıldı. Bu nedenle Roma dini, tarihsel bir merakın alanı değil, güç ve düzen teorisinin en eski ve en açık kaynaklarından biridir.

Bu çalışma, Roma'nın dinsel yapısını "inanç tarihi" sınırlarının dışına taşıyarak, politik antropoloji, kültürel sosyoloji, hukuk tarihi, ritüel teorisi ve devlet felsefesi çerçevelerinde yeniden ele almaktadır. Rahiplik kurumlarının hiyerarşisi, augur tekniklerinin siyasal işleve dönüşmesi, kutsal hukuk (ius divinum) ile medenî hukukun birbirini tamamlayışı, templum'un kent organizasyonundaki rolü, prodigium ve omen gibi kavramların devlet krizleriyle ilişkisi ve Constantinus sonrası dönüşüm, bu kitabın temel eksenlerini oluşturmaktadır.

Roma dininin incelenmesi bugünün dünyası için de düşündürücüdür. Zira modern devletler, seküler görünse dahi, toplumların hafızası, ritüelleri, kolektif sembolleri ve kültürel kodları üzerinden işleyen derin yapılar taşırlar. Roma'nın kutsal düzeni, devletin meşruiyetini ritüel üzerinden kuran en sofistike örneklerden biridir. Bu nedenle bu kitap, yalnızca antik tarihçilere değil; kültürel diplomasi çalışanlara, devlet yönetimi üzerine düşünenlere, sosyologlara, siyaset bilimcilere ve kültürel miras alanında politika üretenlere de anlamlı bir referans sunmayı amaçlamaktadır.

Türkiye'de kültürel miras, kimlik politikaları, devlet-toplum ilişkileri ve akademinin yön tayin edici rolü üzerine yürütülen güncel tartışmalar düşünüldüğünde, Roma'nın dini-siyasal kurgu biçimi, bir karşılaştırma alanı olarak özel bir önem kazanmaktadır. Bu çalışma, yalnızca antik bir dünyanın yeniden kurgusu değil; aynı zamanda kültürün, hukukun ve kutsallığın siyasal mimari üzerindeki etkisini disiplinler arası bir bakışla görünür kılma çabasıdır.

Araştırmalarım boyunca Roma'nın düşünsel evreninin günümüz dünyasına şaşırtıcı ölçüde yakın olduğunu fark ettim. Çünkü Roma toplumu da bizim gibi krizler yaşadı; yeniden yapılanma dönemlerinden geçti; dinî dönüşümlerin siyasal dengeleri nasıl değiştirdiğine tanıklık etti; kutsal ile seküler arasındaki sınırların

sürekli müzakere edildiği bir düzen içinde yaşadı. Bu nedenle Roma dinini anlamak, modern dünyanın yapısal sorunlarını anlamanın da bir yoludur.

Bu kitabı hazırlarken hedefim hem akademik camiaya hem de geniş okur kitlesine Roma'nın kutsal düzenini bilimsel titizlikle ama anlaşılır bir dille sunmak; aynı zamanda Türkiye'de antik dinler çalışmalarının metodolojik çerçevesine katkı sunmaktır. Bu çalışma, gelecek projelerimin ve sürdürmeyi planladığım akademik yönelişlerin bir temel taşıdır. Bir bilim insanı olarak, ilerleyen dönemde üniversite yönetimi, kültürel politika üretimi ve akademik yönlendirme alanında daha geniş sorumluluklar üstlenmek istediğim bu süreçte, bu kitabın benim için yalnızca bir araştırma değil, aynı zamanda stratejik bir entelektüel manifesto niteliği taşıdığını belirtmek isterim.

Roma dini, dünün hikâyesi değildir.

Roma dini, gücün nasıl kurulduğu, meşruiyetin nasıl üretildiği, toplumun kendisini nasıl anlamlandırdığı üzerine kadim bir düşünme biçimidir.

Bu kitabın hem akademik hem kurumsal dünya için hem de kültür politikalarıyla ilgilenen geniş kitleler için yeni tartışmalar açmasını diliyorum.

Tuna Akçay
Gazipaşa - Alanya
Kasım 2025